

Finanční gramotnost

Metodika pro pedagogy

Fórum pro prožitkové vzdělávání

2016

OBSAH

TEORETICKÁ ČÁST.....	3
Základní pojmy	4
Pojem finanční gramotnosti.....	4
Utváření konceptu finanční gramotnosti v ČR	5
Slovníček finanční gramotnosti	5
Finanční desatero	11
Hlavní tematické oblasti	13
Rodinný rozpočet	13
Spoření a investování	15
Půjčky a úvěry	18
Dluhy a bankrot.....	20
Pojištění.....	22
Důchod	24
Internetové bankovníctví a nákupy	26
Kam se obrátit v případě problémů?	27
PRAKTICKÁ ČÁST	29
Hlavní zásady	30
Pracovní listy	31
Informační zdroje	37

TEORETICKÁ ČÁST

ZÁKLADNÍ POJMY

V dnešní době má velké procento našich rozhodnutí přímou či alespoň nepřímou příčinu v naší finanční situaci, případně na naši finanční situaci mají tato rozhodnutí naopak větší či menší dopad. Pokud se člověk má bezpečně v tomto světě orientovat, musí obsáhnout široký záběr znalostí a dovedností přímo i nepřímou navázaných na finance. Informace, které jsou pro rozhodování o financích podstatné, se přitom velice rychle mění. Díky prudkému rozvoji informačních technologií, které umožňují nové typy finančních procesů a transakcí, se děti pohybují v jiném světě finančních operací, než se v jejich věku pohybovali rodiče. Významnou úlohu při rozšiřování finanční gramotnosti zároveň hraje škola a formální vzdělávací proces.

POJEM FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

Finanční gramotnost je soubor znalostí a dovedností, které člověku umožňují porozumět financím a správně s nimi zacházet v různých životních situacích. Tento soubor ovšem není pevně definován a konkrétní definice finanční gramotnosti se ve světě různí. Finanční gramotnost nemá žádnou konkrétně stanovenou metu, podle které by bylo možné říct, že člověk je nebo není finančně gramotný. Nějakým způsobem je totiž finančně gramotný každý, ovšem podstatná je *míra* skutečné, nikoli jen subjektivně vnímané, finanční gramotnosti člověka.

Osvojení si základních součástí finanční gramotnosti lze tedy považovat za nezbytný předpoklad k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace. Definice finanční gramotnosti je pak dále strukturována a člení se na několik vzájemně prolínajících se složek. Konkrétně se jedná o gramotnost peněžní, gramotnost cenovou a gramotnost rozpočtovou, která zahrnuje dvě specializované složky, správu finančních aktiv a správu finančních závazků.

Představená definice se stala východiskem pro Standardy finanční gramotnosti, které jsou součástí Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. Standardy finanční gramotnosti vymezují cílový stav úrovně finanční gramotnosti pro základní vzdělávání, a to zvlášť pro 1. a pro 2. stupeň základních škol a pro střední vzdělávání. Ten pak již odpovídá úrovni finanční gramotnosti dospělého člověka. Standardy finanční gramotnosti jsou definovány v rámci čtyř tematických okruhů:

- Peníze
- Hospodaření domácnosti
- Finanční produkty
- Práva spotřebitele

UTVÁŘENÍ KONCEPTU FINANČNÍ GRAMOTNOSTI V ČR

Koncept finanční gramotnosti se prosadil jako samostatné téma definitivně v době poslední světové ekonomické krize. V roce 2008 byla v rámci OECD vytvořena mezinárodní skupina pro finanční vzdělávání (International Network on Financial Education - INFE), jejímž cílem je především zvýšení celosvětového povědomí o významu a důležitosti finančního vzdělávání a podpora členských států ve vytváření jejich národních strategií finančního vzdělávání. V témže roce byl zprovozněn také mezinárodní webový portál (International Gateway on Financial Education – IGFE), který má sloužit jako jeden ze základních zdrojů informací z oblasti finančního vzdělávání, jejich zprostředkování a k podpoře aktivit INFE. V roce 2008 byla ustanovena Expertní skupina pro finanční vzdělávání jako poradní a konzultační orgán Evropské komise (EK) pro tuto oblast.

Českou strategii finančního vzdělávání koordinuje Ministerstvo financí ČR, finanční vzdělávání je pak považováno za jeden ze tří pilířů ochrany spotřebitele na finančním trhu. V srpnu 2006 zahájila činnost Pracovní skupina pro finanční vzdělávání, v roce 2007 Ministerstvo školství (MŠMT) ve spolupráci s Ministerstvem financí vydalo Standardy finanční gramotnosti, a to jako součást materiálu Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. Postupně je také zařazuje do příslušných rámcových vzdělávacích programů ve středním vzdělávání. Od roku 2008 byla systematicky ze strany MŠMT a částečně též České národní banky (ČNB) zahájena podpora pedagogických pracovníků v podobě vydání metodických publikací, poskytování akreditovaného vzdělávání a zařazení oblasti finanční gramotnosti do obsahu příslušných vysokoškolských studijních programů. V roce 2009 získala zákonné kompetence pro ochranu spotřebitele na finančním trhu ČNB, která tímto zahájila také aktivity k podpoře finanční gramotnosti spotřebitelů. V květnu 2010 byla přijata Národní strategie finančního vzdělávání. Od roku 2011 dohlíží na etiku a úroveň vzdělávání finanční gramotnosti Asociace finanční a občanské gramotnosti, z. s. V současné době se věnuje i Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR finanční gramotnosti, jako účinnému nástroji na ochranu spotřebitelů. Od září 2013 je pak na základních školách výuka finanční gramotnosti povinná.

SLOVNÍČEK FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

Pro přesnější uchopení hlavních problémů spadajících do oblasti finanční gramotnosti je účelné objasnit si na úvod podrobněji význam některých klíčových pojmů. Sřadou těchto termínů pak budeme intenzivně pracovat i v následujících kapitolách.

AKCIE Cenný papír, který vyjadřuje účast na akciové společnosti. Opravňuje majitele například spolurozhodovat na valné hromadě o základních otázkách činnosti společnosti. Akcionáři přísluší podíl na zisku společnosti, tzv. dividenda, právo na likvidačním zůstatku, právo na informace.

AKCIONÁŘ Majitel akcií, s nimiž jsou spojena práva akcionáře (viz. akcie). Podle svého podílu na celkovém počtu akcií může být minoritní (menšinový) nebo majoritní (většinový). Větší množství držených akcií znamená větší možnost ovlivňovat činnost akciové společnosti.

AKCIOVÉ FONDY Fondy, které mají minimálně 80 % svého majetku investováno na akciovém trhu. Vyznačují se krátkodobým výrazným kolísáním kursu, třeba i desítek procent v několika měsících. Jsou to rizikové fondy vhodné pro nejdější investiční horizont vzhledem k výhodě dlouhodobě nejvyššího možného zhodnocení.

AKONTACE Je to částka nutná pro první splátku, bývá zpravidla vyšší než ostatní splátky úvěru.

ANUITA Je to konstantní platba po smluvené období. Obvykle se jedná o pravidelnou splátku úvěru. Jedná se o platbu, která je složena ze splátky jistiny a úroku. Její výše je ve zvoleném období neměnná, plynule se mění pouze poměr mezi splátkou (úmorem) a úrokem, kdy zpočátku je vyšší poměr mezi úrokem a splátkou jistiny. Na konci doby splatnosti se poměr snižuje.

APRC Vyjadřuje celkové náklady, které je klient bance povinen za úvěr za bydlení zaplatit za období jednoho roku (do nákladů jsou zahrnuty jak úroky, tak poplatky a jiné související náklady, které klient musí bance zaplatit navíc, tedy kromě splátky samotné jistiny, která do APRC započítána není). Uvádění APRC upravuje pro banky Kodex o poskytování předmluvních informací souvisejících s úvěry na bydlení. Výpočet APRC není zcela shodný s výpočtem RPSN u spotřebitelských úvěrů, ale jde vlastně o totéž. Pro klienta je to jeden z nejdůležitějších údajů, který by měl u úvěru na bydlení znát. APRC dává nejlepší obrázek o tom, jaká bude cena úvěru na bydlení pro klienta za jeden rok a klient si tak může nejlépe porovnat nabídky jednotlivých bank.

ATM Zkratka pro Automated Teller Machine, viz Bankomat.

BANKOMAT Automat, z něhož si pomocí platební karty vybíráme hotovost (peníze) v bankovkách. Může sloužit i k provedení některých dalších služeb, např. nabití kreditu v mobilním telefonu nebo podání platebního příkazu.

BANKOVNÍ ÚČET Účet vedený u banky. Bankovní účty se dělí na jednotlivé typy, např. běžné účty, vkladové, úvěrové atp.

BĚŽNÝ ÚČET Bankovní účet, na který si klient může peníze kdykoli vložit, anebo je z něj kdykoli vybrat. Vklady a výběry může klient uskutečňovat různými způsoby v hotovosti i pomocí bezhotovostních převodů v závislosti na nabídce banky. Pro jednotlivce, manžele nebo rodinu slouží zpravidla k tomu, aby na něj byla převáděna mzda, sociální dávky nebo jiný příjem a naopak z něj odcházely pravidelné platby spojené s chodem domácnosti a nákupem věcí a služeb.

DEBETNÍ KARTA Platební karta spojená se zůstatkem na běžném účtu. Klient může pomocí karty platit pouze do výše disponibilního zůstatku na tomto účtu.

DISKRÉTNÍ ZÓNA Představuje vzdálenost asi 1 – 1,5 m od předcházejícího klienta u bankomatu, pokladny atp. Slouží k zachování důvěrnosti sdělovaných nebo typovaných údajů.

DISPONIBILNÍ ZŮSTATEK Peníze, které má klient v daném okamžiku k dispozici. Zpravidla jde o kladný zůstatek na účtu, který může být navýšen o výši povoleného debetu či kontokorentu nebo snížen o blokáce na účtu (např. z důvodu exekuce).

DIVERZIFIKACE Rozložení investic v portfoliu za účelem rozložení rizika mezi více cenných papírů.

DIVIDENDA Podíl na zisku společnosti plynoucí ve prospěch majitele akcií nebo podílových listů.

DLUH Je to předmět vztahu mezi věřitelem a dlužníkem, který zahrnuje nárok věřitele a povinnost dlužníka, aby dluh vyrovnal. Z hlediska věřitele se tento vztah označuje jako pohledávka: to znamená, že pohledávka je právo věřitele požadovat od dlužníka vyrovnání dluhu, tedy takzvané plnění. Dluh se obvykle prokazuje písemným potvrzením (směnkou, dluhopisem) dlužníka věřiteli a bývá doprovázen splátkovým kalendářem, který stanoví, jak se bude splácet. Dluh je dnes obvykle peněžní a vzniká půjčkou (úvěrem), nákupem s odloženou platbou, opožděním platby a podobně. Dlužník tak získává prostředky nebo komodity, které splatí až později, většinou však za půjčené prostředky platí navíc úrok.

DLUHOPIS Cenný papír reprezentující závazek emitenta splatit určitou peněžitou částku a určitý úrok v době splatnosti. S dluhopisem nejsou spojena práva akcionáře.

DLUHOPISOVÉ FONDY Investují minimálně 80 % aktiv do dluhopisů nebo obdobných cenných papírů představujících právo na splacení dlužné částky, instrumentů nesoucích riziko dluhových cenných papírů a nástrojů peněžního trhu. Dluhopisové fondy nesmějí investovat do akcií a nástrojů nesoucích riziko akcií. Dlouhodobé zhodnocení bývá obvykle vyšší než u fondů peněžního trhu, ale nižší než u akciových fondů. Jsou vhodné pro střednědobý investiční horizont.

DLUŽNÍK Ten, kdo je povinen věřiteli splatit poskytnutou finanční částku včetně úroků.

DOBA SPLATNOSTI Předem dohodnutá doba, ve které dojde ke splacení závazku, například úvěru.

EMBOSOVANÁ PLATEBNÍ KARTA Platební karta, která je kromě elektromagnetického proužku (případně čipu) sloužícího k výběru v bankomatech a k placení u obchodníků pomocí elektronického terminálu, vybavena tzv. embossingem, tedy reliéfním písmem, jež umožňuje platbu u obchodníků pomocí mechanické čtečky (tzv. imprinter neboli žehlička). Lze s ní tedy platit v obchodech, které nejsou vybaveny elektronickým terminálem pro platby pomocí platebních karet či v případech, kdy z nějakého důvodu selže elektronická komunikace prostřednictvím takového terminálu.

EXEKUCE Nedobrovolné, vynucené splacení závazků věřitele (banky, finanční instituce) na majetku dlužníka (prodej zastavené nemovitosti, obstavení platu či účtu apod.). Jde o krajní možnost, jak řešit nesplácený úvěr, pokud klient odmítá splácet závazky ze smlouvy a nehodlá s bankou hledat řešení.

FIXACE ÚROKOVÉ SAZBY Používá se u dlouhodobých úvěrů – zejména u hypoték. Doba, po kterou se úroková sazba a tím i splátka u úvěru nebude měnit. Kratší fixace zpravidla umožňuje nižší úrokovou sazbu a tím snížení nároků na měsíční rodinný rozpočet. Kromě toho je možné splatit část úvěru nebo celý úvěr na konci období fixace úrokové sazby, a to bez jakýchkoli poplatků (např. prodejem předchozí nemovitosti, z mimořádného příjmu, z uspořených prostředků rodiny apod.). Delší fixace úrokové sazby sice znamená o něco vyšší úrok, respektive měsíční splátku, ale je přirozenou ochranou příjemce úvěru před nepředvídanými pohyby úrokových sazeb, a to přiměřeně k době fixace. Delší fixace má výhodu v tom, že můžete dlouhodobě dobře a přesně plánovat své rodinné výdaje.

HYPOTEČNÍ ÚVĚR Úvěr, který je zajištěn zástavním právem k nemovitosti (říkáme též váznuocím na nemovitosti). Zpravidla jde o úvěr, který k pořízení, úpravě, opravě nebo rekonstrukci nemovitosti také slouží, ale nemusí tomu tak být vždy. Hlavní je právě existence zajištění úvěru formou zástavního práva.

IBAN Je číslo účtu v mezinárodním formátu, který byl odsouhlasen v rámci EHP (Evropský hospodářský prostor, tj 25 zemí EU + Lichtenštejnsko, Norsko a Island). Číslo účtu v tomto formátu uvádí banka klientovi (majiteli účtu) na výpisu z účtu. V tomto formátu je třeba číslo použít v případě platby na účet v rámci EHP.

INVESTIČNÍ FOND Fond regulovaný Zákonem č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech. Investiční fond určený veřejnosti je tzv. fondem kolektivního investování, pro kvalifikované investory jsou určeny fondy kvalifikovaných investorů. Investiční horizont doba, na kterou je investice plánována. S větším rizikem se investiční horizont prodlužuje a naopak.

JISTINA Samotná půjčená částka peněz. Je to peněžní částka, ze které se počítá úrok.

KONTOKORENT Účet, na kterém klient může čerpat do mínusu v rámci předem stanoveného limitu, nebo-li klient má bankou povoleno přečerpání na účtu do určité výše. Někdy může být klientovi tato služba poskytnuta na jeho běžném účtu, jindy na účtu speciálně k tomu vyhrazenému.

KREDITNÍ KARTA Platební karta, s níž je spojena možnost čerpání úvěru. Úvěrový limit kreditní karty nesouvisí se zůstatkem na běžném účtu klienta; kreditní karty vydávají kromě bank i společnosti, které běžný účet klienta ani vést nemohou.

LIKVIDITA Ukazatel vypovídající o tom, jak rychle lze investici proměnit na hotové peníze. Čím vyšší je likvidita, tím rychleji lze investici zpeněžit.

MAKLÉŘ Fyzická osoba, která je oprávněna technicky obchodovat s cennými papíry jako zaměstnanec obchodníka s cennými papíry. Každá společnost, která je obchodníkem s cennými papíry, může provádět obchody pouze prostřednictvím makléře.

NEBANKOVNÍ SUBJEKTY Finanční instituce, které nemají bankovní licenci. Neplatí pro ně přísná pravidla bankovní regulace.

NOMINÁLNÍ ROČNÍ ÚROKOVÁ SAZBA Roční úroková sazba prezentovaná v propagačních materiálech finančních produktů. Nezahrnuje daně a další související náklady.

P. A. (ZKRATKA Z LATINSKÉHO PER ANNUM) Za rok, nebo ročně; používá se při vyjádření úrokové sazby, která je obvykle vypočítávána v procentech pro období jednoho roku (např. 4,5 % p.a.). Pokud tento údaj u úrokové sazby chybí, je nutné zjistit, zda jde jen o nedopatření a úroková sazba bude aplikována ročně, anebo ve vztahu k jinému období, např. měsíčně (per mensem, p.m.), týdně (per septimanam, p.sept.) nebo denně (per diem, p.d.).

PHISHING Snaha vylákat osobní nebo důvěrné informace například prostřednictvím náhodně rozesílaných e-mailů, které předstírají, že jejich autorem je důvěryhodná společnost. Jejich smyslem je přimět adresáta ke sdělení osobních nebo důvěrných informací, které mohou být následně zneužity. Vzniklo úpravou anglického výrazu fishing (rybaření).

PIN Osobní identifikační číslo pro autorizaci transakcí prováděných prostřednictvím platební karty. Někdy je pojem osobní identifikační číslo používán i pro jednoznačný identifikátor uživatele internetové bankovníctví (nikoli však pod zkratkou PIN).

PLATEBNÍ BRÁNA Systém, který obchodníkům v oblasti elektronického obchodování poskytuje autorizační služby a zúčtování transakcí elektronického obchodování.

PLATEBNÍ KARTA Karta, s jejíž pomocí lze platit za zboží a služby u většiny prodejců a vybírat hotovost v bankomatech, případně využívat jiné služby, které bankomat nabízí (např. nabití kreditu na mobilním telefonu nebo podání platebního příkazu).

PŘÍMÉ BANKOVNICTVÍ Způsob dálkové komunikace s bankou. Klient v tomto případě předává a získává informace přímo pomocí některého z elektronických kanálů (např. internet, telefon, mobilní telefon atp.) a nikoli prostřednictvím pracovníka banky na přepážce.

REFINANCOVÁNÍ ÚVĚRU Je splácení již existujícího úvěru u jedné banky novým úvěrem u banky jiné.

REVOLVINGOVÝ SPOTŘEBNÍ ÚVĚR Obnovující se úvěr poskytnutý formou úvěrového rámce k běžnému účtu.

RPSN Vyjadřuje celkové náklady, které je klient povinen zaplatit věřiteli za poskytnutý úvěr za období jednoho roku (do nákladů jsou zahrnuty jak úroky, tak poplatky a jiné související náklady, které klient musí bance zaplatit navíc, tedy kromě splátky samotné jistiny, která do RPSN započítána není). Setkáváme se s ní u všech typů úvěrů, zejména u úvěru spotřebitelského, kde je povinnost uvádět RPSN stanovena zákonem, stejně tak jako pravidla pro její výpočet. Pro klienta je to jeden z nejdůležitějších údajů, který by měl u úvěru jakéhokoli úvěru znát. RPSN dává nejlepší obrázek o tom, jaká bude cena úvěru pro klienta za jeden rok a klient si tak může nejlépe porovnat nabídky jednotlivých poskytovatelů.

RUČITEL Ten, kdo je ochoten zaručit se za závazek dlužníka (klienta) a splácet jeho dluh, pokud dlužník (klient) nebude splácet.

SKIMMING Postup, při kterém jsou originální údaje z magnetického proužku karty elektronicky zkopírovány na jinou kartu bez vědomí právoplatného držitele karty.

SMĚNKA Cenný papír, který obsahuje určité zákonem vymezené náležitosti, zejména bezpodmínečný závazek či příkaz výstavce zaplatit stanovenou částku v určitou dobu na určitém místě, a který dává pravoplatnému majiteli směnky právo vyžadovat v souladu se směnkou toto plnění.

SMÍŠENÉ FONDY Stojí mezi fondy akciovými a dluhopisovými. Investují do akcií, dluhopisů a nástrojů peněžního trhu současně a manažer portfolia přizpůsobuje v rámci statutu rozložení investic aktuální situaci na trhu. Jsou velmi flexibilní, mají střední až vysoké investiční riziko a tomu odpovídající dlouhodobé zhodnocení. Jsou vhodné pro delší investiční horizont.

SPOLEČNÉ JMĚNÍ MANŽELŮ (SJM) Je forma vlastnictví typická pro nabývání majetku za trvání manželství.

SPOŘENÍ Pravidelné ukládání peněz na bankovní účet či spořicí vklad, kde jsou prakticky bez rizika úročeny předem známou úrokovou sazbou.

ŠEK Platební prostředek, který opravňuje osobu na šeku uvedenou k výplatě částky uvedené na šeku, a to z účtu osoby, která šek vystavila.

TERMÍNOVANÝ VKLAD Vklad se stanovenou délkou splatnosti. Obvykle ho nelze před lhůtou splatnosti vybrat, pokud ano, tak se sankčními poplatky.

ÚROK Cena za používání cizího kapitálu placená dlužníkem věřiteli.

ÚROKOVÁ SAZBA Cena půjčených či uložených peněz obvykle vyjádřená v procentech za rok (ročně, p.a.). Zpravidla vždy souvisí s dobou, na kterou jsou peníze půjčeny nebo uloženy, ale je pro ni určující mnohem více faktorů. Do úrokové sazby ale nejsou započítány žádné poplatky, proto je pro klienta v případě úvěru důležitějším údajem RPSN (roční procentní sazba nákladů), což je částka všech nákladů, které zaplatí dlužník finanční instituci nad rámec splátky jistiny navíc.

VĚŘITEL Ten, kdo půjčuje peníze (klientovi).

VINKULACE Vázanost, zablokování vkladu (většinou ve prospěch někoho, např. věřitele).

ZÁSTAVA Majetek sloužící jako záruka pro případ nesplacení dluhu.

ZŮSTATEK NA ÚČTU Částka, která je v určitém okamžiku evidována jako stav na účtu klienta. Může jít o zůstatek kreditní či debetní, tedy částku, která je klientovi skutečně k dispozici, či částku, kterou naopak klient bance v daném okamžiku dluží.

ŽIVOTNÍ POJIŠTĚNÍ Je pojištění pro případ smrti, dožití určitého věku nebo dne stanoveného v pojistné smlouvě jako konec pojištění, anebo pro případ jiné pojistné události.

FINANČNÍ DESATERO

Před podrobnějším objasněním hlavních témat spadajících do oblasti finanční gramotnosti bude velmi účelné nadefinovat si ta úplně nejzákladnější pravidla, která by měl každý finančně gramotný člověk za všech okolností respektovat. Pro tento účel vhodně poslouží tzv. Finanční desatero, které v rámci svých osvětových aktivit zformulovala Česká národní banka.

1. **NIC NENÍ ZADARMO** Prodejci finančních služeb jsou soukromí podnikatelé a podnikání je činnost zaměřená na zisk. Jestliže je některá služba zdarma, zaplatíte za ni jiným způsobem, aniž byste si to někdy uvědomili.
2. **MĚJTE JASNO** Víte-li, jaký produkt chcete, jaké by měl mít parametry a co od něj očekáváte, můžete si předem porovnat dostupné nabídky. Zvláště u složitějších a dlouhodobých produktů, jako jsou hypotéky či dlouhodobější investice, se poraďte nejen s prodejcem či zprostředkovatelem, ale i se třetí nezávislou zkušenou osobou.
3. **S KÝM JEDNÁTE?** Vždy musíte vědět, s jakým typem smluvního partnera jednáte. Zda musel doložit svoje kvality, aby získal povolení k dané činnosti, zda ho kontroluje veřejný orgán, například ČNB či Česká obchodní inspekce, a jaké jsou pravomoci tohoto orgánu. Když se vyskytne nějaký problém, neváhejte předkládat stížnosti a usilovat o nápravu. Nikdy se nebojte ozvat, když se Vám něco nelíbí nebo něčemu nerozumíte.
4. **VÁŠ FINANČNÍ PLÁN** Mějte vždy finanční rezervu pro nepředvídané situace, jako jsou nečekané vyšší výdaje, nemoc, ztráta zaměstnání, změna rodinné situace. Není rozumné veškeré volné peníze vložit do dlouhodobých investic, které bez značného poplatku nelze předčasně zrušit. Nepřístupujte na splátky úvěru, které jsou pro vás měsíční rozpočet na pokraji únosnosti.
5. **ČTĚTE VŠECHNO** Nenechte se odradit nedostatkem času, ani přesvědčit tím, že Vám vše potřebné již prodejce řekl, a tedy smlouvu nemusíte číst. Raději si ji vezměte domů a poraďte se o ní. Stejně tak čtěte všeobecné obchodní či pojistné podmínky a nechte si je důkladně vysvětlit prodejcem. Ztratíte tím určitě méně času než řešením případných problémů.

6. **SMLOUVY** Čím je podstata nabízeného obchodu pochybnější, tím delší je smlouva. Vždy trvejte na předání kopií dokumentů, které podepisujete. Máte na to právo. Důležité údaje o produktu žádejte vždy v písemné podobě. Pouze ústně poskytnuté údaje se dokazují jen obtížně. Jestli přistoupíte na rozhodování sporů rozhodcem jmenovaným poskytovatelem služby, vzdáváte se jakékoli možnosti obrátit se na nezávislý soud.
7. **VYSOKÝ VÝNOS** V nabídkách, které neodpovídají běžné situaci na trhu, je většinou nějaký zádrhel. Trvejte na vysvětlení a pochopení, proč jste nabídku dostali právě vy a jaké výhody a zisk přinese prodejci. Většinou platí, čím je produkt nebo služba složitější, tím je pro Vás riskantnější.
8. **INVESTOVÁNÍ** Rozhodnete-li se investovat na kapitálovém trhu, podepisujete investiční dotazník, který s Vámi vyplňuje obchodník či investiční zprostředkovatel. Nenechte se vmanipulovat do odpovědí, kterým nerozumíte či se kterými nesouhlasíte, jen kvůli vidině rychlého zbohatnutí.
9. **DŮVĚŘUJTE, ALE PROVĚŘUJTE** Finanční poradci jsou placeni z provizí finančních institucí. Ty má poradce s každou z nich jiné a jeho nabídka řešení tím může být ovlivněna. Buďte proto obezřetní a nechte si předložit více nabídek od různých poradců.
10. **CHRAŇTE SVÁ DATA** Mít PIN u platební karty je stejně bezpečné, jako schovávat si klíče pod rohožku. Nikdy také neukládejte hesla a kódy pro přístup do internetového bankovníctví či ke komunikaci s obchodníkem s cennými papíry do volně přístupného počítače či mobilu.

HLAVNÍ TEMATICKÉ OBLASTI

RODINNÝ ROZPOČET

Rodinný rozpočet lze v zásadě rozdělit na dvě základní části, a to na příjmy a výdaje. My se nyní zaměříme zejména na jeho výdajovou stránku. Výdaje lze přitom rozdělit do dvou kategorií, na tzv. povinné a nepovinné. Toto dělení bude mít v nadcházející kapitole poměrně velký význam, neboť problémy v rodinném rozpočtu nastávají primárně v případě, že povinné výdaje dosahují vysoké úrovně a zbývá málo financí na výdaje nepovinné. V případě lidí, kteří se dostali do dluhových pastí, pak může dokonce ta část povinných výdajů určená na splácení dluhů převyšovat celkové příjmy.

ROZDĚLENÍ RODINNÉHO ROZPOČTU

V každé rodině počítáme s nutností pokrýt některé základní skupiny nákladů, jsou to: bydlení, obživa, ošacení, doprava, komunikace, zábava, finanční produkty a v neposlední řadě i náklady spojené s dětmi. Podíváme se napřed na **POVINNÉ VÝDAJE**, kterých je většina. Ty se navíc mohou dále dělit na pravidelné měsíční výdaje a proměnlivé výdaje, tedy typicky např. pravidelná splátka hypotéky versus proměnlivé výdaje na nákup oblečení.

BYDLENÍ Představuje základní výdaj bez ohledu na to, jestli rodina platí nájem, hypotéku, nebo má bydlení vlastní. Do částí bydlení totiž nepočítáme pouze pravidelné měsíční platby, ale také náklady na opravy, náklady na energie, na vodu a potřebné věci do domácnosti, bez kterých nemůže rodina fungovat (pračka, lednička, sporák apod.). Bydlení tedy v našem rozpočtu patří do části povinných výdajů.

OBŽIVA Jídlo je pochopitelně součástí každého rozpočtu a jde o výdaj povinný, nicméně lze s ním flexibilně pracovat. Je na každém člověku, jaké potraviny bude nakupovat, jestli bude pít limonády, nebo nakoupí sirupy, kde bude nakupovat, jaká je vůbec jeho spotřeba potravin a jak ji může ovlivnit. Jsou lidé, kteří nakoupí jednou za měsíc po výplatě velmi mnoho potravin, nestíhají je sníst, vyhodí je a před další výplatou již téměř nemají, za co další jídlo nakoupit.

OŠACENÍ I v případě oděvů a obuvi jde o věci, na které se peníze použít musejí, nicméně i zde je možné jejich výši ovlivňovat způsobem oblékání a obouvání. Někdo si koupí bundu za několik tisíc a počítá, že mu nějakou dobu vydrží, jiný si ji koupí za tři stovky a za půl roku ji vymění za novou. V případě výdajů na oblékání lze tak rovněž konstatovat poměrně velkou variabilitu.

DOPRAVA je v rodinném rozpočtu zařazena jako samostatná kapitola, která je obvykle tvořena mnoha dílčími položkami, a to zvláště v případě, že rodina vlastní automobil, případně i více automobilů. Servis a palivo tvoří většinou nezanedbatelné částky. A samozřejmě jde v konečném důsledku o výdaje povinné. Obdobně to platí i o cestovém veřejnou dopravou do školy, zaměstnání atd.

KOMUNIKACE Do této oblasti patří především telefony, připojení k internetu a případně další způsoby komunikace, které rodina používá. Je zde možné dost ušetřit, ale komunikace jako takové jsou alespoň v nezbytné základní míře povinný výdaj.

DĚTI, či alespoň jedno dítě, představují opravdu zásadní položkou v rodinném rozpočtu. Nejen, že je na ně potřeba brát ohled ve všech předchozích bodech, ale zároveň vytvářejí další náklady na provoz, které dále navyšuje školní docházka a záliby dítěte. Ty nemůžeme brát úplně jenom jako zábavu, protože jde o součást vzdělávání člověka a u dětí lze tak i zábavu považovat za výdaj povinný.

Tím prozatím končí část zaměřená na povinné výdaje. Některé jsou tedy pevně určené, jiné můžeme alespoň částečně ovlivňovat.

Mezi **VÝDAJE NEPOVINNÉ** pak patří zejména:

ZÁBAVA je jediným skutečně nezávislým a nepovinným výdajem v rodinném rozpočtu. Patří sem pevné měsíční platby například za kabelovou televizi, sportovní aktivity, návštěvy kin a další kulturní vyžití. Oblast zábavy je většinou ta první, na které se snaží rodina ušetřit.

FINANČNÍ PRODUKTY Finančních produktů je na trhu celá řada a mohly by vlastně představovat samostatnou kapitolu o výdajích, protože i zde má rodina povinnost něco platit (např. pojištění za auto, pokud ho vlastní, splátky půjček, pokud nějaké má), ale v řadě případů si zároveň může také sama určit, co platit chce (pojištění domácnosti, životní pojištění, spoření apod.)

Na tomto místě je pak účelné zmínit i nutnost vytváření **FONDŮ NA ZNÁMÉ VÝDAJE** (dovolená u moře, vánoční dárky, revize kotle apod.) a **FONDY NA NEOČEKÁVANÉ VÝDAJE** (typicky nákup nového spotřebiče, když se ten starý náhle doslouží). Pro tento účel je vhodné mít k dispozici prostředky odpovídající výši jednoho měsíčního platu. Velmi účelné je pak vytváření **FINANČNÍ REZERVY** pro případ dlouhodobější nemoci, ztráty zaměstnání apod. (ideálně ve výši šesti měsíčních platů).

V následující tabulce je pak uveden vzorový ilustrativní příklad rodinného rozpočtu pro rodinu z menšího města se dvěma zaměstnanými dospělými a dvěma školou povinnými dětmi ve věku 11 a 8 let. Některé z položek rozpočtu jsou fixní, některé naopak v průběhu roku kolísají. Jedná se tak o jejich celoroční průměr. Rodina nemá nárok na žádné sociální dávky. Škola, kterou navštěvují obě děti, je v blízkosti místa bydliště, obdobně i pracoviště rodičů.

PŘÍJMY		VÝDAJE	
Mzda manžela	20.300,-	Hypotéka	11.200,-
Mzda manželky	15.700,-	Potraviny	8.500,-
		Splátka spotřebitelského úvěru	1.200,-
		Inkaso (Elektřina, plyn, voda, další poplatky za domácnost)	3.800,-
		Provoz auta	1.500,-
		Poplatky škola (stravné apod.)	1.350,-
		Spoření, pojištění	2.500,-
		Oblečení	2.000,-
		Telefony, internet	1.250,-
		Další výdaje (individuální útraty členů domácnosti, kapesné apod.)	1.000,-
		Kultura, zábava	1.000,-
PŘÍJMY CELKEM	36.000,-	VÝDAJE CELKEM	35.300,-

ROZDÍL MEZI PŘÍJMY A VÝDAJI JE TAK 700,- KČ. Většina položek výdajů rodinného rozpočtu je povinná, ale celkové sumy je často možné ovlivňovat, a tak výrazně ušetřit. Záleží opravdu na konkrétních preferencích.

SPOŘENÍ A INVESTOVÁNÍ

Spořit nebo investovat lze v zásadě pouze tehdy, pokud příjmy rodinného rozpočtu převyšují výdaje. Proto je nutné mít nejen pro tento účel o příjmech a výdajích domácnosti přehled, alespoň rámcově je plánovat a podle svých možností si vytvářet finanční rezervu. Základní univerzálně platné pravidlo je přitom v tomto případě jednoduché: Spořte kdykoliv, jakmile to Vaše finanční situace umožní. Významné životní události totiž mohou velmi rychle tuto finanční situaci změnit, ať už na straně příjmů, typicky v případě ztráty zaměstnání, či výdajů, například díky narození dítěte.

HLAVNÍ ÚČELY SPOŘENÍ

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, výdaje domácnosti lze jednoduše rozdělit do několika kategorií. Jejich pokrytí je pak zajištěno buď průběžnými příjmy, nebo úsporami. Z hlediska využití úspor se pak jedná o následující tři základní modelové případy:

PRAVIDELNÉ VÝDAJE NA PROVOZ DOMÁCNOSTI A BĚŽNÉ POTŘEBY Tyto výdaje by měly být hrazeny z pravidelných příjmů členů domácnosti. Prostředky na úhradu těchto výdajů je vhodné mít na běžném či spořicímu účtu, kde by měla být rovněž uložena rezerva na krytí krátkodobých výpadků příjmů.

VĚTŠÍ VÝDAJE V případě nákupu vozu či jiného významnějšího plánovaného výdaje lze využít finanční prostředky uložené na termínovaných vkladech či investované v delším časovém horizontu. Tyto výdaje by měly být plánovány a finanční toky nastaveny tak, aby jim odpovídaly i příjmy.

SOUSTAVNÁ TVORBA REZERVY NA DOBU PO ODCHODU NA ODPOČINEK Po odchodu do důchodu většinu z nás čeká větší či menší pokles příjmu. Pro tvorbu rezervy lze využít doplňkové penzijní spoření, resp. penzijní připojištění, je však dobré vytvářet si finanční rezervu také jinými způsoby.

V případě **PŘECHODNÝCH FINANČNÍCH KRIZÍ** je pak nejprve vhodné využívat pouze krátkodobé rezervy a zároveň se pokusit najít cestu, jak tyto dočasné finanční problémy co nejrychleji vyřešit. Jednou z možností je například omezení výdajů na nezbytné minimum. Pokud je to skutečně nutné, lze rovněž využít prostředky uložené na termínovaných vkladech či investované s delším časovým horizontem. Rezerva "na důchod" by však v takovéto situaci měla být využita až v naprosto krajním případě. Zároveň je vhodné vyhnout se využití těch prostředků, které s sebou nesou další ztrátu – např. ztráta státních příspěvků při předčasném zrušení stavebního spoření, nízké tzv. odkupné při ukončení životního pojištění apod.

JAKÝ JE ROZDÍL MEZI SPOŘENÍM A INVESTOVÁNÍM?

Za spoření obvykle považujeme uložení finančních prostředků do bankovního ústavu bez rizika jejich částečné či úplné ztráty. Je však třeba zdůraznit, že zejména v delším časovém období může vlivem inflace dojít ke snížení reálné hodnoty naspořené částky. U investování není vedle dopadu inflace vyloučena ani dočasná, či dokonce trvalá ztráta investovaných finančních prostředků. Vyšší riziko je však kompenzováno možným vyšším výnosem z investovaných finančních prostředků.

SPOŘENÍ Riziko ztráty v důsledku nesprávného rozhodnutí je u spoření omezené. U spořicími produkty s delším časovým horizontem však může v důsledku inflace dojít ke snížení reálné hodnoty uspořené částky. V případě úpadku finanční instituce Vám může být vyplacena náhrada z tzv. Garančního systému finančního trhu. Ten poskytuje náhrady za pohledávky z vkladů u bank, stavebních spořitelien a družstevních záložen se sídlem v ČR ve výši 100 % vkladu, maximálně však 100.000,- eur, v odůvodněných případech se celkový limit výplaty může zvýšit až na 200.000,- eur.

Pojištěné však nejsou např. penzijní připojištění, doplňkové penzijní spoření, životní pojištění a kapitálové pojištění a dále pak směnky a cenné papíry (například akcie, dluhopisy, podílové listy), vklady bank (mezibankovní vklady), finančních institucí (např. investičních společností, penzijních fondů, podílových fondů, pojišťoven), zdravotních pojišťoven a státních fondů, podřízené dluhy (vklady, které je pojištěná instituce oprávněna zčásti zahrnout do svého kapitálu), předplacené platební karty nespojené s žádným účtem, vydané ve formě elektronických peněz (např. Blesk peněženka, Cool karta, Napka, my paysafecard apod.).

SPORÍCÍ PRODUKTY

SPORÍCÍ ÚČTY jsou vhodné pro krátkodobé či střednědobé uložení dočasně volných finančních prostředků.

TERMÍNOVANÉ VKLADY slouží pro uložení finančních prostředků, které není potřeba mít okamžitě k dispozici.

STAVEBNÍ SPOŘENÍ Uzavírá se obvykle na šest let, poté lze získat státní podporu. Její vyplacení se však vlivem legislativních novel a dalších opatření státu postupně mění. Po uplynutí šestileté spořicí fáze lze také získat úvěr na bytové potřeby, případně překlenovací úvěr.

VKLADNÍ KNÍŽKY Velmi populární v minulosti, nyní jsou využívány jen omezeně, nejčastěji jako dárek pro dítě – dětská vkladní knížka.

TZV. TRANSFORMOVANÉ FONDY Jako spoření je obvykle označováno také doplňkové penzijní spoření a zejména spoření v transformovaných fondech. Ty vznikly transformací penzijních fondů, které fungovaly do konce roku 2012, přičemž zůstala zachovaná garance návratnosti vložených finančních prostředků. U nově zřízených fondů již tato garance poskytována není. Na doplňkové penzijní spoření se nevztahuje pojištění vkladů.

INVESTOVÁNÍ Než se pustíte do investování, je nezbytné posoudit vztah mezi očekávaným výnosem, podstupovaným rizikem a likviditou nakoupeného investičního nástroje, zároveň byste měli zohlednit všechny náklady. Investování s sebou vždy přináší riziko ztráty části nebo všech investovaných prostředků. Než se rozhodnete zhodnotit své volné finance, zvažte vždy nabídky více poskytovatelů investičních služeb. Možností, jak zhodnotit své finance, existuje celá řada. Jednotlivé investiční nástroje se liší výnosem, rizikovostí, ale i mírou nutných znalostí pro jejich správné využívání.

OBECNÁ PRAVIDLA PRO BEZPEČNÉ INVESTOVÁNÍ

- Podepisujte smlouvy pouze se společnostmi či osobami, které mají k poskytování příslušných investičních služeb povolení.
- Mějte přehled o svých financích, abyste své investice mohli dobře naplánovat a načasovat.
- Nikdy neinvestujte do investičních nástrojů, kterým nerozumíte.
- Diverzifikujte své investice, všechna vejce se nikdy nedávají do jednoho košíku.
- Mějte na paměti, že investiční nástroje, u kterých je možné dosáhnout vysokého výnosu, jsou rizikové.
- Nedomnívejte se, že historické výnosy zaručují výnosy budoucí.
- Informujte se předem o výši poplatků a průběžně sledujte, kolik jste již na poplatcích zaplatili.
- Smlouvu se zahraničním poskytovatelem investičních služeb podepište pouze tehdy, jste-li srozuměni s tím, jaké dopady může mít případný soudní spor probíhající v zahraničí, řídicí se právem jiného státu.

PŮJČKY A ÚVĚRY

Sjednat si půjčku nebo úvěr Vám dnes nemusí zabrat víc než několik minut. Zatímco uspokojení z předmětu Vaší touhy rychle odezní, břemeno splátek Vás může tížit po mnoho let. Navíc díky dlouhodobě nízké úrovni úrokových sazeb a vzájemné konkurenci různých poskytovatelů se staly úvěry a půjčky dostupné téměř každému.

JAK FUNGUJE ÚVĚR? Úvěrující, tj. věřitel se zavazuje, že úvěrovanému, tj. dlužníkovi poskytne na jeho požádání a v jeho prospěch peněžité prostředky v určité částce. Naopak úvěrovaný se zavazuje, že tyto prostředky vrátí v předem stanovené lhůtě a zaplatí za ně úrok. I když už jsme v našem slovníčku význam pojmů úrok a RPSN objasnili, bude na tomto místě vhodné se k nim opět vrátit. Pro tuto kapitolu mají totiž klíčový význam.

CO JE TO ÚROK? Úrok představuje odměnu za poskytnutí úvěru. Je vyjádřen v procentech na určité období – zpravidla jednoho roku (p.a. – per annum) z celkové částky úvěru.

CO JE TO RPSN? Na rozdíl od úroku zahrnuje RPSN všechny náklady úvěru včetně všech dodatečných plateb a je vyjádřena jako roční procento z celkové výše úvěru. Je to tedy nejjednodušší pomůcka pro porovnání výhodnosti úvěru. Čím nižší RPSN, tím je úvěr „levnější“.

OPRAVDU POTŘEBUJETE PŮJČKU? Obecně platí, že žádná zejména spotřební půjčka „se nevyplatí“. Rozšířeným nešvarem jsou nabídky půjček na vánoční dárky nebo dovolenou. Pokud nemáte v rozpočtu prostor pro jejich splacení do dalších Vánoc, resp. dovolené, raději si nepůjčujte. Nikdo netouží, aby si u něj doma podávali dveře zástupci exekutorů. Přemýšlejte, než si půjčíte...

- Opravdu si právě teď potřebuji koupit nové kolo?
- Můžu každý měsíc postrádat v rozpočtu částku na splátku úvěru?
- Jak spolehlivé jsou mé příjmy?
- Může se stát, že mé výdaje časem vzrostou, např. vlivem narození dítěte?
- Může se stát, že mé příjmy časem klesnou, typicky vlivem ztráty zaměstnání, kvůli úrazu či nemoci?

MYSLETE NA ŽELEZNOU REZERVU Pokud si půjčujete větší částku, je dobré mít v záloze nějakou „železnou zásobu“ pro případ, že nebudete schopni dluh splácet z běžného rozpočtu.

NEŽ SI VEZMETE ÚVĚR Vždy je dobré se rozhodovat mezi nabídkami od více poskytovatelů. Pro porovnání výhodnosti využijte koeficient RPSN (roční procentní sazba nákladů). Čím nižší RPSN, tím „levnější“ úvěr. Nezapomeňte také porovnat: i) celkovou výši zaplacených úroků a dalších nákladů úvěru, ii) výši úroků z prodlení a smluvních pokut a iii) způsob řešení sporů (pozor na tzv. rozhodčí doložky, pověřující řešením sporu např. i soukromé rozhodce.

KDY MÁ SMYSL SI PŮJČIT

Existují naopak případy, kdy je využití úvěrů při splnění určitých pravidel vhodné:

NEROVNOMĚRNÉ PŘÍJMY Máte dostatečné příjmy, které jsou ale nerovnoměrné v čase nebo výši. Potřebujete si například koupit nový počítač a víte, že příští měsíc dostanete k výplatě i bonus navíc. Využijete krátkodobé půjčky od prodejce počítače nebo kreditní kartu a dluh vyrovnáte v dalším měsíci.

BYDLENÍ Vydělat si na pořízení bytu nebo domu by trvalo půl života a do té doby někde bydlet musíte

AUTO Jezdit potřebujete hned, proto si dobu čekání zkrátíte pořízením auta na leasing nebo úvěr.

KDYŽ SI BERETE SPOTŘEBITELSKÝ ÚVĚR

Pokud si pořizujete spotřební zboží (počítač, tablet, motorku, atd.) na úvěr, řiďte se alespoň jednoduchým pravidlem nepůjčovat si peníze na zboží, jehož životnost je kratší než splatnost půjčky.

NA JAKÉ INFORMACE MÁM PRÁVO? Před uzavřením smlouvy o spotřebitelském úvěru musíte bezplatně obdržet sadu před smluvních informací o poskytovateli a parametrech úvěru, a to včetně všech poplatků, a být poučeni o svých právech (např. odstoupení od smlouvy nebo předčasné splacení). Poskytovatel úvěru Vám vše musí náležitě vysvětlit a poučit Vás mimo jiné o důsledcích prodlení splátek.

JAKÁ MUSÍ BÝT SMLOUVA? Každá smlouva o spotřebitelském úvěru musí být písemná, opatřena podpisy smluvních stran. Může však existovat rovněž v elektronické podobě, opatřená elektronickým podpisem.

MOHU SPLATIT ÚVĚR DŘÍVE? Poskytovatel úvěru Vám nesmí bránit splatit část nebo celý úvěr kdykoli po dobu jeho trvání. To se však netýká úvěrů na bydlení (hypoték). Poskytovatel úvěru po Vás může v některých případech požadovat náhradu tzv. účelně vynaložených nákladů. Výši této náhrady nákladů sice omezuje zákon, ale dejte si raději při výběru úvěru pozor na existenci takového nároku ve smlouvě.

MOHU Odstoupit od smlouvy? Na odstoupení od smlouvy o spotřebitelském úvěru máte ze zákona 14 dní od jejího uzavření. Komplikovanějšími pravidly se pak řídí úvěry na bydlení.

CO SE STANE, KDYŽ NEBUDU SPLÁCET? V případě prodlení splátek po Vás věřitel může požadovat zaplacení úroků z prodlení a smluvní pokuty. Věřitel s Vámi může uzavřít dohodu o změně splátek a prodloužení splatnosti spotřebitelského úvěru. Může dojít také k tzv. zesplatnění dosud nesplacené jistiny úvěru. V tomto případě ztratíte šanci hradit nesplacený úvěr ve splátkách. Veškerou dlužnou částku včetně různých poplatků a pokut musíte zaplatit na požádání a jednorázově. Pokud ručíte nemovitostí, může dojít k jejímu zpeněžení na úhradu dlužné částky. Hrozí Vám exekuce na plat, majetek a nemovitosti. Obecně platí, že když nemůžete splácet, nejhorší je nedělat nic nebo kontaktovat „oddlužovací“ společnost. Místo toho začněte komunikovat s věřitelem a vysvětlíte mu svou situaci. Většina poctivých poskytovatelů úvěrů je ochotna přispět k obnovení Vaší schopnosti splácet.

DLUHY A BANKROT

Každodenní praxe bohužel opakovaně dokazuje, že i z malého dluhu může vzniknout velký problém. Jak tedy správně reagovat, když dojde ke ztrátě kontroly nad osobními financemi?

JEŠTĚ NEŽ SE ZADLUŽÍTE Obecně platí, že v podstatě každý úvěr zvyšuje riziko budoucích problémů se splácením. Ačkoliv všichni věříme, že se nám v budoucnosti bude dařit dobře, při plánování úvěru je lepší vždy počítat s černými scénáři. Ať už jde o ztrátu zaměstnání či vážnou nemoc nebo rozvod, zkuste si dopředu spočítat, zda by v takové situaci bylo ve Vašich silách se dluhu zbavit, případně za jakou cenu. U pojištění schopnosti splácet úvěr se seznamte s rozsahem pojištění, především se situacemi, které pojištění nekryje.

NEVYHÝBEJTE SE ŠPATNÝM ZPRÁVÁM Pokud se Vám začnou v poště hromadit nezaplacené složenký, není nic horšího než problém odložit. V okamžiku, kdy na dveře klepe exekutor, bývá už na řešení pozdě. Přiznejte potíže členům rodiny. Ať už kvůli případné pomoci, ale i proto, aby se sami mohli připravit na složitou situaci.

NEPŘEBÍRÁNÍ OBSÍLEK PROBLÉM NEVYŘEŠÍ Někteří dlužníci si myslí, že pokud vyznění od soudu či exekutora nepřevzme, mohou se vymluvit na to, že o dluhu nevěděli. Nepřevzatá písemnost je ale v mnoha případech automaticky považována za doručenu desátý den po dni, kdy byla připravena k vyzvednutí, i když adresát o jejím uložení na poště či u soudu nevěděl. Není-li nutné písemnost doručovat do vlastních rukou, považuje se za doručenu dokonce již vhozením do schránky nebo desátý den po vyvěšení na úřední desce soudu. Odmítnete-li písemnost převzít, považuje se za doručenu dnem, kdy byl učiněn pokus o doručení.

ZÁKLADEM JE KOMUNIKACE Základním pravidlem řešení každého dluhu je co nejdříve kontaktovat věřitele. Informujte ho písemně a bez vyzvání o svých problémech a o tom, že jste připraveni v rámci možností nadále platit. V takovém případě není vyloučeno, že věřitel přistoupí na snížení splátek, případně jejich odložení. Přinejmenším si ujasněte, kolik času Vám zbývá, než dlužník přistoupí k dalším krokům.

SOUBĚH VÍCE DLUHŮ ZÁROVEŇ Pokud potřebujete vyřešit více dluhů najednou, seřadte je podle významnosti a zaměřte se přednostně na splácení těch palčivějších. Primárně jde o dluhy s vyššími úroky, vyššími sankcemi za opožděné splátky a dluhy, které souvisí s bydlením (např. nájem a energie).

KRIZOVÝ FINANČNÍ PLÁN Domluva s věřitelem ani pomoc rodiny samy o sobě dluhy nesníží. Dalším krokem je sestavit si podrobný rozpočet a získat tím přesné informace o výši příjmů a výdajů. Snižte pravidelné výdaje za telefony, internet, televizi, předplatné novin či časopisů, odložte nákup nového spotřebního zboží. Zvažte navýšení pracovního úvazku nebo dočasný vedlejší příjvýdělek.

DALŠÍ ÚVĚR SITUACI OBVYKLE JEN DÁLE KOMPLIKUJE Přestože Vám některé společnosti budou tvrdit opak, splácení úvěru pomocí jiného úvěru vede obvykle pouze k opakování stejné situace o několik měsíců později. Je navíc pravděpodobné, že vzhledem k Vaší finanční nouzi bude každý další úvěr poskytnut jen za méně příznivých podmínek. V důsledku tak hrozí, že svůj dluh pouze navýšíte.

KONSOLIDACE A REFINANCOVÁNÍ Jde o zajímavé varianty pro ty, kdo zatím nemají problém své dluhy zvládat, ale mají jich větší množství nebo jim podmínky úvěru přijdou nepříznivé. Sloučení více úvěrů do jednoho může být výhodné, je však třeba k němu přistoupit dříve, než se objeví první problémy se splácením. Poté již konsolidace úvěrů nemusí být možná.

MOŽNOSTI POMOCI V případě dluhů si málokdo může dovolit požádat o radu advokáta. Některé neziskové občanské poradny však nabízejí pomoc bezplatně. Mnoho praktických informací najdete i na jejich webech. K nabídkám společností nabízejících pomoc s oddlužením či správou dluhů přistupujte obezřetně. Vysoké poplatky nemusejí zaručovat příznivý výsledek.

OSOBNÍ BANKROT Jde o bolestivou, ale efektivní cestu, jak se zbavit dluhů. Podmínkou je včasné podání žádosti o povolení oddlužení a schopnost splatit alespoň 30 % závazků – buď jednorázově (např. prodejem majetku), nebo prostřednictvím splátkového kalendáře v následujících 5 letech. O způsobu oddlužení rozhodují věřitelé, případně soud. V případě, že Vaše dluhy vznikly v důsledku podnikání, je možnost oddlužení nejčastěji závislá na souhlasu věřitelů. Pokud soud rozhodne o pětiletém splátkovém kalendáři, po tuto dobu budete mít k dispozici pouze tzv. „nezabavitelnou část mzdy“. Všechny ostatní příjmy, včetně darů nebo dědictví, budou využity k umořování dluhu.

EXEKUCE Pokud Vaše situace dospěje až k exekučnímu řízení, opět platí základní pravidlo – komunikujte a spolupracujte. Situace už je sice vážná, ale stále můžete zabránit dalšímu navyšování dluhu o náklady exekuce, pokud dluh dobrovolně splníte. Proti některým krokům exekutora můžete podat odvolání, při jeho zamítnutí ale může dojít jen k pozdržení provedení exekuce a navýšení nákladů.

REGISTRY DLUŽNÍKŮ

V České republice existuje několik různých registrů, jejichž smyslem je shromažďovat informace (pozitivní i negativní) o historii klientů úvěrových i jiných institucí. Registry potom slouží institucím k posouzení bonity, důvěryhodnosti a platební morálky klientů. Čím lepší je váš záznam v příslušném registru, tím lepší podmínky pro svůj úvěr získáte.

CENTRÁLNÍ REGISTR ÚVĚRŮ Je ve správě České národní banky a obsahuje veškeré úvěrové závazky podnikatelů (fyzických i právnických osob). Slouží primárně bankám, které také údaje do registru poskytují. Údaje jsou archivovány po dobu 10 let.

BANKOVNÍ REGISTR KLIENTSKÝCH INFORMACÍ Registr spravuje společnost Czech Banking Credit Bureau, a.s., a obsahuje údaje o podnikajících i nepodnikajících fyzických osobách, které čerpaly úvěr u zúčastněných bank. Informace jsou uchovávány během trvání úvěru, 4 roky po jeho ukončení a 1 rok v případě, že úvěrová smlouva nebyla uzavřena.

NEBANKOVNÍ REGISTR KLIENSKÝCH INFORMACÍ Spravuje jej zájmové sdružení právnických osob Czech Non Banking Credit Bureau, z.s.p.o., a obsahuje informace o právnických i fyzických osobách. Slouží především nebankovním úvěrovým institucím a evidence je podmíněna souhlasem se zpracováním osobních údajů.

SOLUS Registr klientů společností, které jsou jeho členy.

JAK ZJISTÍM, JAKÉ ÚDAJE O MNĚ REGISTRY VEDOU?

Všechny registry Vám poskytnou výpis z Vašeho záznamu za manipulační poplatek v řádu stokorun. V případě, že zjistíte, že některý z registrů o Vás obsahuje chybné informace, je třeba uplatnit reklamaci přímo u banky či společnosti, která váš údaj do databáze předala, nebo u provozovatele daného registru.

POJIŠTĚNÍ

Účelem pojištění je ve zkratce zabezpečit se pro případ neočekávané nepříznivé události. Pojištění tak poskytuje pojištěným a jiným oprávněným osobám určitou jistotu pro případ, že se ocitnou v tíživé situaci. Pojištění na našem trhu nabízí velké množství subjektů a není tak úplně jednoduché se na pojišťovacím trhu zorientovat. V každém případě však platí, že pojišťovny mohou na trhu působit pouze na základě příslušných zákonem daných povolení k provozování pojišťovací činnosti.

CO JE MOŽNÉ POJISTIT?

- Majetek - poškození, zničení, ztráta, odcizení apod.
- Osoby - úraz, smrt, dožití se určitého věku apod.
- Odpovědnost - újma na zdraví, životě nebo věci jiných osob aj.

NEŽ UZAVŘETE POJISTNOU SMLOUVU

Pojistná smlouva bývá často dlouhodobým závazkem, což je třeba vzít v úvahu při plánování Vašich budoucích finančních záměrů. Proto byste si veškeré detaily sjednávaného pojištění měli nechat vysvětlit tak, abyste se na základě získaných informací mohli kvalifikovaně rozhodnout. Důležitým krokem při sjednávání smlouvy je **PÍSEMNÉ ZAZNAMENÁNÍ VŠECH VAŠICH POŽADAVKŮ A POTŘEB**, včetně důvodů, na kterých pojišťovací zprostředkovatel založil své doporučení pro výběr daného pojištění.

Před podpisem pojistné smlouvy se vždy seznamte s celým jejím obsahem včetně pojistných podmínek a také se všemi dalšími dokumenty, které jsou součástí pojistné smlouvy. Prostudování těchto dokumentů je důležité i z důvodu kontroly, zda jejich obsah skutečně odpovídá tomu, co Vám bylo sděleno. **ÚSTNĚ SDĚLENÉ INFORMACE TOTIŽ NEMUSÍ VŽDY ODPOVÍDAT ÚDAJŮM UVEDENÝM V DOKUMENTECH.**

Vždy si také od pojišťovacího zprostředkovatele vyžádejte podepsaný písemný **ZÁZNAM POŽADAVKŮ A POTŘEB**. Za předpokladu, že si pojistitel musel být při uzavírání pojistné smlouvy vědom nesrovnalostí mezi nabízeným pojištěním a Vašimi požadavky, je povinen Vás na tyto nesrovnalosti upozornit. Pokud pojistitel tuto povinnost poruší, máte právo odstoupit od pojistné smlouvy.

UKONČENÍ POJIŠTĚNÍ

Způsoby ukončení pojištění jsou zpravidla popsány v pojistných podmínkách a upravují je i příslušné zákony. Je důležité si uvědomit, že pouze osoba pojistníka či pojistitele je oprávněna příslušné pojištění ukončit. Pojištění může být ukončeno:

- dohodou
- výpovědí či odstoupením od smlouvy
- z dalších důvodů - uplynutím pojistné doby, marným uplynutím dodatečně lhůty stanovené pojistitelem k úhradě nezaplaceného pojistného, smrtí pojištěné osoby apod.

PŘEDČASNÉ UKONČENÍ SMLOUVY A UZAVŘENÍ NOVÉ

V praxi se lze někdy setkat s tím, že je Vám doporučeno předčasné ukončení stávajících pojistných smluv a uzavření smluv nových, výhodnějších. I v takovém případě by měl být pojišťovacím zprostředkovatelem vypracován záznam požadavků a potřeb, ve kterém by mělo být odůvodnění doporučeného postupu a vysvětlení, jaké konkrétní výhody získáte a jaké náklady Vám vzniknou, a rovněž upozornění na případné negativní důsledky tohoto kroku.

ŘEŠENÍ SPORŮ

Pokud se jako pojistník, poškozený či jiná oprávněná osoba cítíte být jednáním pojistitele či pojišťovacího zprostředkovatele zkrácen na svých právech, můžete se obrátit na příslušný soud, finančního arbitra (u životního pojištění), rozhodce či rozhodčí soud (je-li tak ujednáno s pojistitelem), anebo na Českou obchodní inspekci, která je mimosoudním orgánem pro řešení sporů z pojištění (vyjma životního pojištění).

SPECIFIKA ŽIVOTNÍHO POJIŠTĚNÍ

Pokud se chystáte uzavřít životní pojištění, je potřeba si uvědomit, že se zpravidla jedná o dlouhodobý produkt, který plní především funkci pojistné ochrany před sjednanými pojistnými nebezpečími. Životní pojištění tak nelze považovat za spořicí produkt, který by byl určen ke zhodnocení finančních prostředků. V případě investičního životního pojištění jsou navíc na pojistníka přenášena investiční rizika.

Předčasné ukončení životního pojištění bývá často pro pojistníky nevýhodné. Za zákonem stanovených podmínek má pojistník právo na tzv. odkupné, které však zpravidla nevzniká v prvních dvou letech trvání pojištění. Výše vyplaceného odkupného při předčasném ukončení pojištění je zpravidla nižší než celkově zaplacené pojistné. U investičního životního pojištění, kde pojistník nese investiční riziko, je výše odkupného navíc ovlivněna i vývojem na trzích.

DŮCHOD

Následující kapitola bude věnována primárně starobním důchodům, ačkoli vedle nich v ČR existují ještě důchody invalidní, vdovecký, vdovský a sirotčí. Starobní důchod představuje zjednodušeně státem vyplácenou měsíční částku, na kterou má nárok každý, kdo splnil podmínku minimální doby pojištění a dosáhl důchodového věku. Důchodový věk se přitom vypočítává podle roku Vašeho narození. Pokud jste se narodili v roce 1977 nebo dříve zohlední se při výpočtu důchodu i pohlaví a u žen počet vychovaných dětí. U později narozených záleží už pouze na datu narození.

NÁROK NA STAROBNÍ DŮCHOD

Vzniká po dosažení zmíněné doby důchodového pojištění. Potřebná doba pojištění pro nárok na starobní důchod se po 31. 12. 2009 postupně prodlužuje z 25 let až na 35 let, a to v závislosti na kalendářním roce dosažení důchodového věku. Ve specifických případech lze nárok na starobní důchod získat i při získání kratší doby pojištění. Podrobně jsou důchodový věk, potřebná doba pojištění i jednotlivé typy starobních důchodů uvedeny na stránkách České správy sociálního zabezpečení. Každý pojištěnec má navíc nárok na předčasný, ale zároveň trvale krácený starobní důchod.

VÝŠE STAROBNÍHO DŮCHODU

Skládá se ze základní a procentní výměry. Základní výměra je stanovena pevnou částkou. Výše procentní výměry je stanovena jako procento výpočtového základu za každý celý rok doby pojištění. Procentní výměra závisí na dosažených příjmech a délce pojištění.

Pro ilustraci lze uvést následující příklad: Účast na důchodovém pojištění je pro rok 2016 stanovena na 32 let. To znamená, že kdo odchází do penze v roce 2016, musí být přesně tolik let účasten důchodového pojištění. Do doby účasti na důchodovém pojištění se počítají i náhradní doby pojištění, tj. studium, evidence uchazečů o zaměstnání na UP atd.

FINANČNÍ ZAJIŠTĚNÍ PRO DŮCHODOVÝ VĚK

Odhadnout s větším časovým odstupem výši budoucí penze není snadné. Jistě to ale bude výrazně nižší částka než mzda pobíraná během produktivního života. Průměrný státem vyplácený důchod se v současnosti pohybuje cca na úrovni 11 tis. korun. Jednoznačně se tak vyplatí myslet na budoucnost a spořit si na dobu důchodového věku individuálně.

INVESTICE, zejména do nemovitostí, nejlépe do vlastního bydlení. Ve stáří se Vám sníží měsíční náklady. V ideálním případě můžete investovat i do další nemovitosti, jejíž pronájem Vám bude zajišťovat další příjmy. Investice do dluhopisů či akcií již představují i v dlouhodobějším horizontu vyšší míru rizika, ale i vyšší míru potenciálního zhodnocení.

DLOUHODOBÉ SPOŘENÍ na spořicí účet si každý měsíc ukládejte například 5 % z platu. Možností je například i stavební spoření, kdy máte zároveň nárok na připsání státní podpory. Podmínky jejího poskytování se ale průběžně mění.

DOPLŇKOVÉ PENZIJNÍ SPOŘENÍ tvoří základ 3. pilíře penzijního systému a zapojit se do tohoto pilíře lze uzavřením smlouvy na penzijní připojištění. Na státní příspěvek máte aktuálně nárok, pokud si budete ukládat nejméně 300,- Kč měsíčně. Maximální příspěvek 230,- Kč získáte při pravidelném ukládání nejméně 1000,- Kč měsíčně. V dlouhodobém horizontu se pak konkrétní podmínky pro poskytování tohoto státního příspěvku budou pochopitelně průběžně měnit.

V ČEM SE LIŠÍ SITUACE PODNIKATELŮ? Výše důchodu u tzv. osob samostatně výdělečně činných (OSVČ) závisí na výši odvodů na důchodovém pojištění a době pojištění. Minimální odvody, které někteří podnikatelé záměrně do systému platí, znamenají následně logicky i nižší hodnotu vyplácené částky v důchodu. Může tak nastat situace, kdy je daný důchod nižší než u zaměstnanců, kteří pobírali minimální mzdu.

STUDENTI A DŮCHODOVÉ SPOŘENÍ Od 18 let si mohou studenti začít připlácet na důchodové pojištění dobrovolně, je však zapotřebí odvádět alespoň nejnižší částku pojistného. Absolventovi školy, který je v evidenci úřadu práce, se při výpočtu penze k této evidenci přihlíží.

SPOŘENÍ NA DŮCHOD DÍTĚTI Na důchod mohou spořit i rodiče svým dětem. Po dosažení plnoletosti si může dítě vybrat třetinu naspořené částky bez státního příspěvku, přičemž zhodnocení úspor je zdaněno. V případě nouze lze smlouvu zrušit a naspořené peníze vybrat, tím se ale ztrácí nárok na přiznání státního příspěvku.

PODKLADY PRO STANOVENÍ VÝŠE DŮCHODU Při výpočtu Vašeho důchodu je potřeba, aby Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ) pracovala se správnými dokumenty. Někteří zaměstnavatelé však záměrně, či vlivem jejich určité nepořádnosti nedodají ČSSZ všechny potřebné podklady. Je proto účelné si následně výměr důchodu zkontrolovat. V případě jakýchkoli pochyb o jeho výši je nutné podat do 30 dnů od obdržení rozhodnutí o přiznání důchodu žádost o jeho přepočítání.

INTERNETOVÉ BANKOVNICTVÍ A NÁKUPY

Jednou z největších vymoženosti internetu je on-line bankovníctví: kdykoliv a kdekoliv máte možnost kontrolovat stav svého účtu a provádět finanční transakce. S internetovými nákupy je to podobné: lze nakupovat kdykoliv, kdekoliv a odkudkoliv.

Ovšem i tyto výhody mají své hranice a nesou s sebou také potenciálně podstatná rizika. Především bychom měli tyto finanční transakce realizovat pouze na chráněném počítači – tedy na počítači, nad kterým máme kontrolu a u něhož víme, co obsahuje za aplikace. **VEŘEJNÝ POČÍTAČ V INTERNETOVÉ KAVÁRNĚ TO ROZHODNĚ NENÍ.**

Zároveň si dejte pozor na **PHISHING** (viz náš slovníček). Jedná se o způsob podvodu, kdy se Vás útočník snaží obvykle přimět k návštěvě „své“ stránky, která ovšem graficky vypadá velmi důvěryhodně, například zdánlivě jako stránka Vaší banky. Jejím prostřednictvím se pak snaží získat od Vás přístupové údaje k Vašemu účtu, PIN kódy a další citlivé údaje.

Obrana je jednoduchá: navštěvovat pouze oficiální stránky bank a obchodů. Tedy takové, které si sami v internetovém prohlížeči vyberete a máte je také například uvedeny ve smlouvě s poskytováním bankovních služeb. Ověřte si také, jestli poskytovatelé Vámi využívaných služeb používají bezpečnou doménu, kterou je obtížné přesměrovat.

KAM SE OBRÁTIT V PŘÍPADĚ PROBLÉMŮ?

Finanční problémy jsou bohužel pro stále větší počet Čechů každodenní realitou. Příliš pak nezáleží ani na tom, jestli mají dluhy oni sami, nebo někdo v jejich rodině. Je sice pravdou, že vůbec nejlepší je finančním problémům a potížím se splácením předcházet, to se ale bohužel ne vždy daří. Patrně málokdo může tvrdit, že je stoprocentně připraven na všechny možné životní situace a že nikdy neudělal žádné chybné rozhodnutí. Přitom vážným problémům se dá často předejít, když se začnou řešit již při prvních komplikacích. Podle dostupných statistik ČNB dlužili Češi ke konci května 2016 celkem 1,413 bilionu Kč. Dluhy nějakým negativním způsobem zasahují do života každého desátého Čecha, ročně jsou přitom nařízeny stovky tisíc exekucí. Kam se tedy lze v takových situacích obrátit s žádostí o pomoc?

NEJDŘÍVE SE OBRAŤTE PŘÍMO NA SUBJEKTY, U KTERÝCH MÁTE DLUH

Ať už je Vám jasné, že tento měsíc nezvládnete uhradit svoje splátky, zaplatit nájem nebo že Vám na konci měsíce nezbude na jídlo, tak platí jedna hlavní zásada: Řešte problémy s financemi okamžitě, jakmile na ně narazíte. Řada lidí se za potíže s financemi často stydí a často se chová, jako by neexistovaly. Přitom mnohdy by bylo možné vše relativně snadno vyřešit. Dluhy přitom samy od sebe nikdy nezmizí a ani peněz Vám na účet nepřiteče víc, pokud se o to aktivně nezasadíte. Neberte si proto unáhlené půjčky, které Vás můžou uvrhnout ještě do horší situace, a raději se spojte s odborníky. Pokud máte přehled, kde Vám hrozí vzniknutí dluhu nebo prodlení splátek, je nejjednodušší cestou se okamžitě obrátit přímo na danou společnost. Ty mají běžně nastavené postupy, jak svým klientům v nesnadné situaci vyjít vstříc.

POŽÁDEJTE O POMOC SPECIALIZOVANÉ ORGANIZACE

V případě závažnějších komplikací se také můžete obrátit na organizace, které se na finanční pomoc specializují. Určitě ale doporučujeme vyhledat takovou společnost, která služby nabízí zdarma. Existuje celá řada spolehlivých neziskových organizací, které si za pomoc neúčtují naprosto žádné poplatky. Obrátit se lze například na následující subjekty:

PORADNA PŘI FINANČNÍ TÍSNI poskytuje bezplatné poradenství lidem, kteří se dostali do potíží se splácením svých dluhů. Zároveň se zabývá poradenstvím, jak se lze zadlužit zodpovědně, a tím problémům se splácením předejít. Poradna také poskytuje bezplatné zpracování návrhů na oddlužení – osobní bankrot. Jedná se o neziskovou, nestátní a nekomerční obecně prospěšnou společnost, jejíž všechny služby jsou zdarma. Její pobočky najdete v Praze, Ostravě a v Ústí nad Labem. Výjezdní poradny pak působí také v Litvínově, České Lípě, Hradci Králové, Plzni a Prostějově. Kontakt na jednotlivé pobočky najdete na stránkách: www.financnitisen.cz

DLUHOVÝ LABYRINT se zaměřuje především na informování o všem, co souvisí s tématem dluhů. Na internetových stránkách www.dluhovylabyrint.cz najdete správné a aktuální informace o právech, povinnostech a možnostech, které souvisí s dluhovou problematikou. Informace jsou sepsány odborníky a jsou pravidelně aktualizovány podle platné legislativy. Stejně tak je na stránkách ke stažení

celá řada potřebných formulářů, žádostí a prohlášení. K dispozici je i online poradna a seznam míst, kam se můžete obrátit o pomoc v různých místech v ČR.

ASOCIACE OBČANSKÝCH PORADEN Dluhové poradenství najdete i na webových stránkách Asociace občanských poraden www.dluhy.obcanskeporadny.cz. Rady tam jsou zpracované podle životních situací, a tak rychle najdete, co potřebujete. K dispozici je i slovník pojmů z oblasti financí. Informace ale nejdou příliš do hloubky, proto se v případě, že potřebujete vědět víc, raději se obraťte osobně na některou z poboček. Ty najdete ve 21 městech po celé ČR.

ČLOVĚK V TÍSNI Specializované dluhové poradce má v rámci sociálního poradenství i známá nezisková organizace Člověk v tísni. Ti se zaměřují především na aktivní pomoc, kdy klientům pomáhají kontaktovat jejich věřitele, domlouvat splátkové kalendáře či nacházet jiná řešení, která by je postupem času vyvedla z dluhové pasti. Na stránkách www.clovekvtisni.cz najdete adresy a kontakty všech pěti poboček (Praha, Plzeň, Bílina, Olomouc, Liberec).

BEZPLATNÉ PRÁVNÍ PORADENSTVÍ Jsou životní situace, kdy může být také zapotřebí Bezplatné právní poradenství, které poskytuje Česká advokátní komora. To je určeno pro lidi, kteří se nemohou z různých příčin a důvodů domoci právní pomoci advokátem. Na stránkách komory www.cak.cz najdete kontakty na jednotlivé regionální pobočky a instrukce, jak postupovat.

PRAKTICKÁ ČÁST

HLAVNÍ ZÁSADY

Citující J. A. Komenského „škola hrou“ apelujeme při výuce bezpečného a etického užívání on-line technologií na propojení dvou zásad - názornosti a spojení teorie s praxí.

METODY, JAK UČINIT VÝUKU ATRAKTIVNÍ

Výuku zaměřenou na posilování finanční gramotnosti z důvodu nutnosti výraznější angažovanosti žáka (ochoty získat vědomosti, ale zejména ochoty převést je do dovedností) mezi obtížněji realizovatelné cíle. Dle našeho názoru vhodně volené metody či spíše jejich kombinace, mohou pomoci dosáhnout toho, že žák bude ve svém budoucím životě ve vztahu ke svým osobním financím postupovat odpovědně.

Pro podporu co nejširšího užívání metod respektujících a využívajících zásadu názornosti uvádíme míru (účinnosti metody) žákem zapamatovaného si (získání vědomostí) při jednotlivých vzdělávacích nástrojů:

A. KLASICKÉ

5 % - vyprávění, vysvětlování, přednáška

10 % - čtení, práce s textem

20 % - audiovizuální, předvádění a pozorování

30 % - demonstrace, práce s obrazem

70 % - praktická cvičení, napodobování, manipulování, laborování, experimentování, nácvik dovednosti, samostatná produkce

B. AKTIVIZUJÍCÍ

50 % - diskuse ve skupinách

C. KOMPLEXNÍ

90 % učení od ostatních, přímý prožitek - divadlo Fórum, projekty, kritické myšlení, debaty, brainstorming

Ve vztahu k našemu tématu, čistě teoreticky - **70 % OBJEMU VĚDOMOSTÍ BY SI ŽÁK MOHL ODNĚST Z PRAKTICKÝCH CVIČENÍ.** Vědomosti by se následně mohly měnit v dovednosti při dostatečném opakování činností, samostatné nebo skupinové práci.

PROSTŘEDÍ, VE KTERÉM VÝUKA PROBÍHÁ

Kvalitní prostředí je velmi důležité, protože přímo ovlivňuje proces výuky. Podporuje a napomáhá jak předávání vědomostí, znalostí, tak i vytváření dovedností a návyků. Je tvořeno souborem podmínek, které se vzájemně ovlivňují, směrem k výuce podpůrně spolupůsobí nebo ji naopak kontraproduktivními vlivy ohrožují.

- a) prostorové podmínky – velikost třídy, uspořádání nábytku, situování pracovišť
- b) fyzikální podmínky – osvětlení, větrání, hluk, vybavení pomůckami
- c) sociálně psychologické podmínky – VZTAHY
 - mezi žáky navzájem
 - mezi vyučujícími navzájem
 - **MEZI ŽÁKEM A VYUČUJÍCÍM**

Bezpečné prostředí, tvůrčí a podnětné vzniká zejména na základě kvalitního vztahu mezi žákem a vyučujícím. Dostatek vhodných audiovizuálních pomůcek a jejich využívání považujeme za přirozené.

PRACOVNÍ LISTY

PRACOVNÍ LIST Č. 1: O PENĚZÍCH - „ROZEHRŮVACÍ HRA“

CÍL Pochopit hodnotu peněz

ČASOVÁ DOTACE Krátkodobá aktivita

PROSTŘEDÍ Není určeno

POMŮCKY Platná bankovka libovolné hodnoty

ČINNOST Děti sedí v kruhu. Z ruky do ruky jim koluje platná bankovka. Kdo ji uchopí, tak řekne libovolné slovo, které ho zrovna napadne. Možné komentáře si všichni nechají až do debaty po hře. Všímáme si obsahu slov, pocitů, řeči těla a vztahů mluvícího k penězům.

VARIACE i) Děti po kruhy (či na přeskáčku) říkají synonyma od slova „peníze“, ii) děti libovolně po svém dokončují větu: Peníze jsou.... (lze opakovat i několikrát dokola), iii) děti vytvoří spontánně „monolog bankovky“

PRACOVNÍ LIST Č. 2: SOCHA - „ROZEHRŮVACÍ HRA“

CÍL Hledat hodnotu peněz a vztah k penězům

ČASOVÁ DOTACE Krátkodobá aktivita

PROSTŘEDÍ Není určeno

POMŮCKY Žádné

ČINNOST Děti stojí v kruhu, a kdo je na řadě, řekne „peníze“ a udělá přitom jakoukoliv fyzickou akci. Ostatní v kruhu pak řeknou a udělají totéž a řada je na dalším. V reflexi můžeme hovořit o tom, co koho zaujalo, a o možném smyslu postojů. Nikdo si při tom nepřivlastňuje „právo na pravdu“

VARIACE Dítě řekne slovo doprovázené akcí třikrát za sebou a intenzitu výrazu stupňuje. Ostatní po něm vše opakují

PRACOVNÍ LIST Č. 3: RODINNÝ ROZPOČET / JÍDELNÍČEK

CÍL Lépe pochopit zákonitosti rodinného rozpočtu, plánování, skupinová spolupráce a rozdělení úkolů

ČASOVÁ DOTACE Není stanovena

PROSTŘEDÍ Není určeno

POMŮCKY Papíry, psací potřeby, případně kalkulačka, kuchařka, internet

ČINNOST Máte určitý obnos peněz na týden. Částku určí učitel. Kolektivně se pokuste vytvořit jídelníček na celý týden pro celou Vaši skupinu. Pokuste si rozvrhnout, jaké potraviny budete kupovat, v jakém množství a zda se případně v jídelníčku nedají využít vícekrát. Rozvrhněte si společně úkoly na celý týden, tak aby byli zapojeni všichni ze skupiny. Kdo bude nakupovat, co, kdo bude jaký den vařit, kdo bude umývat, utírat nádobí, prostírat stůl apod.

VARIACE Jestliže máte možnost, zkuste aktivitu v praxi zrealizovat a opravdu si sami uvařit za skutečné peníze (např. o víkendu, na pobytové akci).

PRACOVNÍ LIST Č. 4: RODINNÝ ROZPOČET / MOJE JÍDLO

CÍL Uvědomit si, kolik co stojí a možnosti nakupování potravin, výpočet nákladů na energie, skupinová spolupráce

ČASOVÁ DOTACE Není stanovena

PROSTŘEDÍ Není určeno

POMŮCKY Papíry, psací potřeby, případně kalkulačka, kuchařka, internet, aktuální letáky obchodů s potravinami

PŘÍPRAVA Děti mohou sami zajistit aktuální letáky z obchodů

ČINNOST Každý ať napíše své nejoblíbenější jídlo k obědu. Vedle do sloupečku rozepíše, z jakých surovin se jeho jídlo vaří (ať děti použijí kuchařku, nebo to zjistí na internetu) a následně u každé suroviny doplní svůj odhad její ceny. Nechte děti vypočítat, kolik by je stála 1 porce jejich jídla a jídlo pro celou Vaši skupinu. Diskutujte ve skupině o cenách jednotlivých jídel. Běžte všichni společně do obchodu a porovnejte reálné ceny surovin se svými odhady (popř. se podívejte na internet či do aktuálních letáků).

VARIACE i) Pokuste se porovnat ceny surovin svého oblíbeného jídla v různých obchodech (internet, letáky, popř. jděte přímo do obchodů), ii) pokuste se vypočítat, kolik toto jídlo stojí i s ostatními náklady (energie, spotřebiče, práce), iii) pokuste se vyčíslit, kolik by stejné jídlo stálo v restauraci, případně děti toto mohou porovnat z jídelních lístků různých restaurací, iv) jídlo, které jste si společně vybrali a prokalkulovali, si uvařte.

PRACOVNÍ LIST Č. 5: UMIŠ NAKRESLIT SVÉ VÝDAJE?

CÍL Pro každého je dobré, pokud si občas sepíše své výdaje a zjistí, kde utrácí zbytečně. U dětí můžeme zapojit jejich uměleckého ducha a nechat je tyto výdaje nakreslit. Nebudou tak mít potenciálně limitující pocit, že je zpovídáme z toho, za co své peníze utrácíme.

ČASOVÁ DOTACE Krátkodobá aktivita

PROSTŘEDÍ Uvnitř

POMŮCKY Papíry, tužky, pastelky – výtvarné potřeby

ČINNOST Připravte dětem papíry a výtvarné potřeby a nechte je, ať se zamyslí a nakreslí všechny věci, za které poslední dobou (den/týden/měsíc) utratily peníze a které sice neplatí, ale spotřebovávají je (tj. teplo, voda, hygienické potřeby, školní potřeby). Diskutujte s dětmi nad jejich výtvary, tj. věcmi či službami, za které peníze utratily, případně o těch výdajích, které do svých výtvorů nezahrnuly. Ať Vás každé z nich přesvědčí o tom, že právě tyto jejich výdaje jsou důležité.

VARIACE Společně s dětmi nakreslete výdaje celé Vaší skupiny. Nechte děti hned vedle jejich výdajů nakreslit věc, kterou by si opravdu přály. Mělo by to být něco, co pro ně není úplně nedosažitelné, např. počítačová hra, barbína, kozačky, mobil, mp3 přehrávač. Debatujte o tom, zda jim stojí za to obětovat některé své nakreslené výdaje a ušetřit si tak na svou vysněnou věc.

PRACOVNÍ LIST Č. 6: OBÁLKY

CÍL Již od dětství, od doby, kdy dostáváme první kapesné a někdy pár korunek k narozeninám, je dobré naučit se pracovat s tímto naším malým majetkem. Tato aktivita by měla děti naučit rozdělit si peníze podle svých potřeb a přání.

ČASOVÁ DOTACE Dlouhodobá průběžná aktivita

PROSTŘEDÍ Uvnitř

POMŮCKY Papíry, tužky, pastelky – výtvarné potřeby, nůžky, lepidlo, izolepa

ČINNOST Vyrobte s dětmi papírové obálky na peníze. Malým pomozte, velcí to zvládnou sami. Malé děti budou mít dvě (rozdělí peníze na ty, které ušetří, a na ty, které utratí), starší už by měly umět své peníze rozvrhnout do více kategorií výdajů. Vysvětlete dětem, na co tyto obálky vyrábějí a nechte je, ať si své obálky vyzdobí podle sebe. Nechte děti, ať se zamyslí, jak by mohly své obálky nazvat, tak aby se jim název zamlouval. Např. Obálka určená pro šetření může být „trezor“ či „poklad“, ale může být i nazvána podle věci, na kterou chce dotyčný ušetřit. Obálka pro peníze k utracení se může nazývat „fofrovník“ či „rozhazovač“ atp. Další obálky pak mohou být např. „zábava“, „jídlo“, „kredit“, „vánoční dárky“ apod. Nejlépe je nechat tyto věci na dětské fantazii tak, aby jim byly jejich obálky blízké. Každý měsíc, když děti dostanou kapesné, nebo nějaké mimořádné peníze, připomeňte jim, ať si nejprve zkusí své penízky rozvrhnout do obálek podle toho, za co je chtějí ten daný měsíc utratit a na co třeba chtějí ušetřit. Na konci měsíce je nechte, ať Vám řeknou, jestli je opravdu utratily tak, jak si rozvrhly.

VARIACE Místo obálky na šetření vyrobte s dětmi z kartonu kasičky ve formě zvířátek. Např. prasátko, želva, pejsek, ale i rybička, velbloud. Každý ať zhotoví své oblíbené zvířátko, na jehož vyrobení mu stačí síly. Děti by měly tato svá zvířátka krmit korunkami a brzy uvidí, jak jim narostou. Děti si mohou případně vyrobit i kasičku ve formě trezoru (např. z krabice od bot). Trezor by měl mít i svůj tajný kód.

PRACOVNÍ LIST Č. 7: KOLIK CO STOJÍ?

CÍL Získat přehled o cenové hladině produktů a služeb ve Vašem městě.

ČASOVÁ DOTACE Dlouhodobá jednorázová aktivita

PROSTŘEDÍ Není určeno

POMŮCKY Psací potřeby, papíry, nůžky, flipchart nebo tabule, internet, letáky z obchodů, klobouk/nádoba

ČINNOST: Nejprve určete nebo s dětmi vymyslete skupiny produktů a služeb, u kterých budete zjišťovat jejich cenu, např. potraviny, oblečení, potřeby do domácnosti, elektrotechnika, nábytek, služby pro veřejnost, vstupy na kulturní a sportovní akce, jazykové vzdělání apod. Společně pak vytvořte seznam konkrétních položek z dané skupiny – čím jich bude více, tím delší bude hra. Minimálně však jednu položku na každé dítě. Např. potraviny: mléko, máslo, rohlík, jogurt, 1 kg rýže atd. Tento seznam zapište na flipchart nebo tabuli a nechte pověšený v místě hry. Poté nechte děti rozebrat si položky ze seznamu – každý musí mít stejný počet položek. Jejich úkolem bude zjistit jejich cenu a zapsat ji do kartičky, které si předem vyrobí. Na každé kartičce bude uvedena jedna položka – zboží či služba. Jedná se o konkrétní ceny z Vašeho města. Své položky ani jejich ceny nesdělují nikomu jinému. Až budou mít děti kartičky se svými položkami vyplněné, sednou si do kruhu. Vždy předstoupí jedno dítě s jednou kartičkou s daným zbožím či službou. Řekne nahlas produkt či službu na kartičce a ostatní mají za úkol uhodnout jeho cenu. Každý napíše na kus papíru svůj odhad, který podepíše a vhodí do klobouku. Kolo se ihned vyhodnotí a kartičku získává ten, kdo byl se svým odhadem nejbližší. Děti se ve vyhlašování svých kartiček střídají až do vyčerpání všech kartiček. Vyhrává dítě s nejvyšším počtem získaných kartiček.

Vzor hrací kartičky:

Zboží/služba	,- Kč
--------------	-------

Příklady skupin zboží a služeb:

Potraviny

Konkrétní značku si děti zvolí sami a dopíší na kartičku

Mléko 1 l	,- Kč
Máslo 250 g	,- Kč
Bochník chleba 1 kg	,- Kč
Slunečnicový olej 1 l	,- Kč

Kultura a sport

Dle možností daného města či okolí. Vstupné může být dětské, studentské nebo dospělé

Vstupné do kina	,- Kč
Vstupné do divadla	,- Kč
Vstupné do bazénu	,- Kč
Vstupné do fitness centra	,- Kč

Služby pro veřejnost

Konkrétní případy vymyslete s dětmi podle služeb ve Vašem městě, např. ceny v konkrétní restauraci, autoservisu apod.

Dámský kadeřník (stříhání a foukání)	,- Kč
Výroba 1 klíče u zámečníka	,- Kč
Ověření podpisu u notáře	,- Kč
Přezutí pneumatik	,- Kč
Večeře v restauraci pro 2 osoby	,- Kč

VARIACE i) Děti hádají podle ceny z kartičky, o jaký produkt se jedná – vybírají ze seznamu na tabuli, ii) kratší varianta hry – přinesete již připravené seznamy s cenami a utvořte týmy, které budou hádat ceny nebo produkty.

PRACOVNÍ LIST Č. 8: JEDEME NA VÝLET ČI DOVOLENOU

CÍL Získat představu o nákladech na dovolenou, seznámit se s nabídkou cestovních kanceláří, mít přehled o hlavních turistických destinacích v Čechách i ve světě

ČASOVÁ DOTACE Jednorázová činnost

PROSTŘEDÍ Není určeno

POMŮCKY Mapa ČR, atlas světa, internet, katalogy cestovních kanceláří, výtvarné potřeby, tužky, papíry

PŘÍPRAVA Děti mohou zajít předem do několika cestovních kanceláří a požádat tam o katalogy pro domácí i zahraniční dovolenou, případně je možné tyto katalogy získat v elektronické formě z internetu.

ČINNOST Popovídejte si s dětmi o pojmu dovolená = čas, kdy člověk odpočívá od práce, není v zaměstnání. Je lepší zůstat doma nebo někam jet? Jaké mají obě možnosti výhody a nevýhody? Zeptejte se dětí, kam by chtěli jet na dovolenou či na výlet, kam by se chtěli podívat. Zda by cestovali po ČR nebo jeli do zahraničí. Vezměte si k tomu mapu ČR a atlas světa a podívejte se, ve kterých zemích leží hlavní turistické destinace. Máme vůči některé z těchto zemí vízovou povinnost? Děti v tuto chvíli případně mohou nakreslit, jak by jejich dovolená/výlet měla vypadat. Nechte děti vyhledat na internetu či v atlasech a encyklopediích nějaké zajímavé informace o městech či zemích, do kterých by rády jely. V týmech nebo jednotlivě pak připraví stručnou prezentaci získaných informací. Zeptejte se dětí, kolik si myslí, že by taková dovolená stála peněz, kdyby jeli s cestovní kanceláří. Předem stanovte, zda to bude na víkend, na týden, nebo 14 dní. Nechte je informace vyhledat na internetu a v katalogích cestovních kanceláří. V týmech nebo jednotlivě pak všem představí návrh na výlet/dovolenou, kterou vyberou z nabídky jedné z cestovních kanceláří. Společně pak všichni vyberou jednu dovolenou nebo výlet, na který by nejraději jeli.

VARIACE Prodiskutujte a nechte děti vyjmenovat, sepsat, popř. nakreslit všechny věci, které by si sebou na dovolenou/výlet vzaly. Proberte s nimi také, na co se nesmí při plánování dovolené či výletu zapomenout:

- **DOPRAVA** Zvolit druh dopravy, najít na internetu cenu letenek, autobusových či vlakových jízdenek, porovnat ceny různých společností, najít nejlevnější.
- **UBYTOVÁNÍ** Zvolit způsob ubytování (kemp, penzion, hotel), najít konkrétního poskytovatele a místo, vyhledat cenu ve zvoleném termínu.
- **STRAVA** Zvolit druh stravování a propočítat náklady na stravu pro celou skupinu
- **ITINERÁŘ** Vytvořit časový harmonogram a program. Kdy odjíždí vlaky, autobusy, jaký bude program přes den, kam se půjde, co tam lze vidět, jaké jsou otevírací doby apod. Započítat do rozpočtu ceny vstupů.
- **CO JE TŘEBA VZÍT S SEBOU**
- Co je třeba zajistit či nakoupit před cestou. Vytvořit seznam oblečení, dokumentů a dalších věcí, které je třeba mít s sebou při odjezdu.

PRACOVNÍ LIST Č. 9: ÚŘEDNÍ MARATON

CÍL Vyzkoušet si vyplnit různé druhy formulářů, seznámit se s nimi, naučit se zpaměti základní osobní a další údaje potřebné k jejich vyplnění

ČASOVÁ DOTACE Není určena

PROSTŘEDÍ Uvnitř

POMŮCKY Různé formuláře z pošty, banky, MHD, telefonních operátorů, obecních úřadů, pojišťoven, poskytovatelů energií atd.

PŘÍPRAVA Děti dopředu seženou co nejvíce běžně používaných formulářů, ty lze případně dále nakopírovat podle počtu dětí, např. podací lístek pro doporučený dopis, jednorázový příkaz k úhradě, složenku, záznam o dopravní nehodě, žádost o zápis vozidla do registru

ČINNOST Sedněte si společně s dětmi do kruhu. Každý ať si vezme psací potřeby. Doprostřed kruhu umístěte všechny formuláře a tiskopisy, které máte. Zeptejte se dětí, zda vědí, jak je vyplnit, zda už nějaký formulář vyplňovaly, příp. kdy a při jaké příležitosti. Kdy by se jim tato dovednost mohla hodit? Zeptejte se, zda všichni znají nazpaměť své základní osobní údaje jako datum narození, rodné číslo, adresu bydliště, číslo mobilního telefonu, emailovou adresu. Nechte děti v kroužku tyto údaje o sobě zapsat. Postupně si společně prohlédněte všechny formuláře, Ukažte si, jak je správně vyplnit. Nechte děti, ať si to vyzkouší.

VARIACE Rozmístěte formuláře kolem třídy. Podle věku dětí navolte vhodnou obtížnost. Nechte děti utvořit vyrovnané týmy. Týmy mají za úkol po jednom proběhnout tuto úřednickou opičí dráhu, vyplnit na každém stanovišti správně formulář. Poté, co jeden doběhne, předá štafetu-propisku dalšímu v týmu. Vyhrává nejrychlejší tým, který má nejméně chyb ve vyplněných formulářích. Časovou penalizaci za chyby ve formuláři nutno určit individuálně pro každou hru podle obtížnosti formulářů a dalších faktorů.

INFORMAČNÍ ZDROJE

DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L. a kol. **FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ PRO STŘEDNÍ ŠKOLY**. Praha: C. H. Beck, 2011, ISBN 978-80-7400-008-9

LANIADO, N. **DĚTI A PENÍZE**. Praha: Portál, 2012, ISBN: 80-7178-671-3

PETÝRKOVÁ, L., CHMELAŘOVÁ, P. **ZÁKLADY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI**. Praha: Generation Europe, 2011, ISBN 978-80-904974-8-1

SKOŘEPA, M.; SKOŘEPOVÁ, E. **FINANČNÍ A EKONOMICKÁ GRAMOTNOST PRO ZÁKLADNÍ ŠKOLY A VÍCELETÁ GYMNÁZIA: MANUÁL PRO UČITELE**. Praha: Scientia, 2008. ISBN 978-80-86960-40-1

VYBÍHAL, V. a kol. **SLABIKÁŘ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI: UČEBNICE ZÁKLADNÍCH 7 MODULŮ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI**. Praha: Cofet, 2011, ISBN 978-80-9043-96-1-0

FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ [online]. Společný vzdělávací projekt finančních asociací a Ministerstva financí ČR. Dostupné na: http://www.financnivzdelavani.cz/data/articles/down_33.pdf

FINANČNÍ GRAMOTNOST OBYVATEL V ČR - KVANTITATIVNÍ VÝZKUM [online]. Dostupné na: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/EXT_-_PPT_zaverecna_zprava_mereni_FG_-_plne_zneni.pdf

HESOVÁ, A., ZELENDOVÁ, E. **FINANČNÍ GRAMOTNOST VE VÝUCE - METODICKÁ PŘÍRUČKA** [online]. Národní ústav pro vzdělávání, divize VÚP, 2011. ISBN 978-80-86856-76-6. Dostupné na: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/11/Financni_gramotnost_ve_vyuce_definitivni.pdf

KLÍNSKÝ, P., CHROMÁ D. **FINANČNÍ GRAMOTNOST - ÚLOHY A METODIKA** [online]. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2009. ISBN 978-80-87063-26-2. Dostupné na: <http://www.nuov.cz/uploads/FG/Fingramotnost.pdf>

KLÍNSKÝ, P., CHROMÁ, D., TESAŘOVÁ, S., JANÁK, M. **FINANČNÍ GRAMOTNOST OBSAH A PŘÍKLADY Z PRAXE ŠKOL** [online]. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2. Dostupné na: http://www.nuov.cz/uploads/Financni_gramotnost_obsah_a_priklady_z_praxe_skol.pdf

NÁRODNÍ STRATEGIE FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ [online]. Praha: Ministerstvo financí, 2010. Aktualizované znění. Dostupné na: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf

VZDĚLÁVACÍ PORTÁL ČNB „PENÍZE NA ÚTĚKU“ [online]. Dostupné na <https://www.penizenauteku.cz>

PROJEKT PISA 2012 FINANČNÍ GRAMOTNOST - PŘÍKLADY ÚLOH [online]. Dostupné na: http://www.csicr.cz/getattachment/cz/0-nas/Mezinarodni-setreni/PISA/Priklady-uloh-z-financni-gramotnosti/FL_uvornene_ulohy.pdf

SYSTÉM BUDOVÁNÍ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI NA ZÁKLADNÍCH A STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH [online].
Praha: společný dokument Ministerstva financí, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a
Ministerstva průmyslu a obchodu, 2007. Aktualizované znění. Dostupné na:
<http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-budovani-financnigramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach>

TYŠER, J.: ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE - SOUBOR MATERIÁLŮ, Nakladatelství Hněvín, MOST 2006.
ISBN 80-86654-17-6

© 2016 FÓRUM PRO PROŽITKOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ, Z. Ú. Vášova 265/19, 103 00 Praha 10 | T: +420777140494
www.ucimeprozitkem.cz | www.forumppv.cz | info@forumppv.cz | Akreditace MŠMT- 32722/2018-2-891
